

ՅԱՆՈՍԻ ՄԵՅԵԱՆԸ

(ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻԻ)

Երբ պատերազմը կը դադրէր Հռովմի Հասարակապետութեան մէջ, կը զոցէին խաղաղութեան չաստուածին՝ Յանոսի՝ մեհեանին դուռները:

Հազար տարուան մէջ հազիւ ինը անգամ սակայն պատահեցաւ ատիկա. ա՛յնքան խորունկ և ջերմ էր պաշտամունքը զոր մարդիկ ունէին Մարսի, պատերազմի չաստուածին նկատմամբ:

Թո՛ղ չըսեն թէ «ժամանակը շատ բան պակսեցուցած է նախկին բարբերու անազորոյն սաստկութեանէն. այնպէս որ հիմակ, ի հակառակէն, տասը դարերու ընթացքին, հազիւ ինը անգամ կը բացուին խաղաղութեան մեհեանին դուռները»:

Իրականութիւնը կրնայ այդ պատրանքը հազնիլ երբեմն. պատմութիւնը կրնայ ամէն օր փոշի ցանել մարդոց նայուածքին առջև. իրողութիւնը այն է սակայն որ պատերազմին կիրքը օրէ օր աւելի ամեհի կը դառնայ կեանքին մէջ, վասնզի այն միւսը, Արէսի կուռքը, իր արիւնոտ դահլիճէն դրած է մարդոց հոգիին մէջ նոյնիսկ ու աշխարհի ճակատագիրը վարելու կանչուածներուն մէջ շատեր կան, որոնց սիրտերը մէյմէկ մեհեաններ են պատերազմի չաստուածին:

Լատին պանթէոնին այդ երկու աստուածութիւնները, Յանոս և Մարս, իրենց անունները տուած էին տարիին ամիսներէն երկուքին, Յունուար և Մարս:

Կ'ըսէ աւանդութիւնը — եթէ սակայն առասպել մը չէ ան — թէ երկար ատեն վէճի նիւթ եղաւ սա հարցը թէ այդ երկու ամիսներէն ո՞ր մէկով պէտք է սկսէր տարին. այսինքն խաղաղութեան՝ սկզբունքը պիտի շարժէր կեանքին խորհուրդը թէ պատերազմինը:

Արդիւնքը ծանօթ է. Մարսը, կռիւին զոգացումը ոգեկոչող ամիսը, որով կը սկսէր տարին՝ հին դարերու տումարական դրութեան մէջ, վերջոտնուեցաւ. ու Յունուարը, որ խաղաղութեան նուիրուած ամիսն էր, խլեց պարագլուխի մականը Զոդիակոսի խորհրդատախտակին վրայ:

Բայց այս ամէնը — խաղ ու խաբկանք բոլորովին — կատարուեցաւ՝ պիտի ըսէի՝ դիցաբանական բեմի մը վրայ, եթէ փոփոխութիւնը եղած չըլլար քրիստոնէական թուականէն ասդին:

Ահարկու իրականութեան առջև շուարեցաւ Աւետարանի բարոյականն ալ, և հրեշտակային օրհներգը, «Յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն», մնաց բարձրութեանց մէջ օրօրուող եթերային աւաչ մը, որ չկրցաւ իջնել աշխարհի վրայ...

Տարին ահա կը սկսի միշտ Յունուարով, այսինքնյ ոյսով ու մաղթանքներով. բայց վերահաս Մարսը չուշանար իր լէզէոններով:

Այս է իրականութիւնը. խաղաղութեան իդէբու և ռազմաշունչ կիրքի խառնուրդ մըն է կեանքը, և ատոր համար նոյնիսկ թերեւ զեղեցիկ և արժէքաւոր:

Գեղեցիկ՝ որովհետև, ուրիշ անկիւնէ մը դիտուած ատեն, բարին ու չարին հակամարտութեան հանդէսն է անիկա, ուր ազատութիւնը իր ուժը կը փորձէ ամէն քայլափոխին իր առջև ցցուող արգելքներու դէմ. ու արժէքաւոր՝ վասնզի չկայ աւելի երջանիկ զգացում մը քան այն զոր կ'ունենայ սիրտը, ճիշդով՝ նոյնիսկ կեանքը արժող դժուարութիւններով առաւելութիւն մը ձեռք բերուած միջոցին:

Այս ըմբռնումին առջեւ է որ կ'աղուորնայ կռիւին զաղափարը, առանց աղարտելու խաղաղութեան սրբութիւնը:

Բայց, ասոր համար, կարևոր է որ մարդիկ կարենան բոլորովին հոգեկան ոլորտի մը մէջ փոխադրել զայն, բանական կամ բարոյական պայքարի մը վերածելով պատերազմին կիրքը:

Պատերազմը, արեան ծարաւով և ուրիշին դէմ մղուած ատեն՝ միակ խաղն է, զոր, վերջացած պահուն, երկու կողմերն ալ կորսնցուցած կ'ըլլան արդէն. բայց երբ ժողովուրդ մը կամ անհատ մը ինք իր մէջ և զաղափարական զեռնի վրայ կը կատարէ զայն, իմացական և բարոյական կորովի այն ազնուական կիրառութիւնն է, որուն հետեանքը փրկարար է անվրէպ:

Խաղաղութիւնը մտածումին խորութիւնն է այն ատեն, ու կռիւը՝ ողբ-ւորուած ջանքը:

Երբ հոգին միանգամայն կրնայ ունենալ կամ իր մէջը առաջ բերել այդ երկու վիճակները, ալ իրենն է ամէն ասպարէզ՝ որ դէպի առաջ և դէպի վեր կը բացուի:

Ազգերը հզօր և անհատները մեծ են, երբ իրենց ներքին կեանքը լի է յառաջդիմութեան և բարձրացումի այդպիսի ձգտումներով, երբ նուիրական խաղաղութեան և մաքուր կռիւի, Առաքեալին լեզուով՝ «Բարւոք պատերազմ»ի ծրագիրն է որ կը պատրաստուի հոն ամէն վայրկեան:

Անարին պատերազմը... այսինքն կենդանի խաղաղութիւնը...

Յամբ բայց ամուր զնացքով մը մարդկութիւնը իրօք դէպի հոգ կը տանին արդեօք դժուարին՝ ցից ու դերբուկ այն ճամբաները, զորս կրօնք, փիլիսոփայութիւն, դաստիարակութիւն և ընկերվարութիւն կը կոչենք.

Ո՛չ ոք զիտէ.

Բայց ինչ որ ամէնքս ալ քաջ գիտենք՝ սա է թէ անսովոր համեմատութեամբ հետզհետէ կ'աճի թիւը անոնց, որոնց մէջ կ'ապրի «համերաշխութեամբ և արդարութեամբ լի թաղաւորութեան մը երազը»:

Դիցաբանութեան օրինակը փոխ առնելով, յորմէհետէ տարին Յունուարով կը սկսի, միշտ կը բազմանայ Յանուսի փաղուած մեհեանին երկրպագուններուն բանակը:

Այո՛, ժամանակին նշանն է այս. ու աննշան չէ սփոփանքը զոր անիկա կուտայ մեր սիրտերուն:

Թ. Ե. Գ.